

HOOFSTUK 4

GESTALTBEGINSELS EN TEMPERAMENT GEFOKUS OP DIE KIND IN DIE MIDDELKINDERJARE

4.1 INLEIDING

In hoofstuk een is 'n algemene oriëntering gegee oor wat in die navorsingstudie beplan word, hoofstuk twee het gehandel oor die konseptualisering van temperament en hoofstuk drie het die dimensies, modelle en kategorieë van temperament beskryf. Die DISC-model is bespreek en word benut om die temperament van die ouers tydens die empiriese studie vas te stel. Hierdie hoofstuk bied 'n beskrywing van die teoretiese beginsels van die gestaltbenadering, wat as fundamentele raamwerk dien vir die ontwikkeling van die bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare. Uit die relevante bestaande programme en beskrywings rakende oerleiding gaan momente ontleen word wat geïntegreer gaan word met die gestaltteoretiese beginsels en temperamenttipes. Die bemagtigingsprogram vir ouers fokus op hulle kinders in die middelkinderjare. Voordat gestaltbeginsels bespreek word, gaan daar eers kortliks gefokus word op die ontwikkelingstake van die kind in die middelkinderjare en gesinstake in verband met hierdie kind.

4.2 ONTWIKKELINGSTEORIEË SOOS VAN TOEPASSING OP DIE KIND IN DIE MIDDELKINDERJARE

Ontwikkelingsteorie behels 'n poging om die ontwikkeling van die mens sistematies uit die oogpunt van 'n spesifieke siening van die mens te beskryf en te verklaar (Meyer & Van Ede, 2001:43). Die verskillende ontwikkelingsteorieë beskryf dus die mens sistematies ten opsigte van die lewensloop.

Ontwikkelingsteorieë soos van toepassing op hierdie studie word baie kortliks vir agtergronddoeleindes genoem:

- Freud se psigoseksuele ontwikkelingsteorie beskryf dat alle gedrag bepaal word deur drange en morele reëls in die mens se psige (persoonlikheid). Die psige bestaan uit die id, ego en die superego. Freud se ontwikkelingsteorie omsluit twee belangrike aspekte, naamlik die ontwikkeling van die struktuur van die persoonlikheid en die verandering ten opsigte van die seksuele drang (Meyer & Van Ede, 2001:43).
- Freud beskryf die middelkinderjare as die latente stadium tussen vyf – ses jaar tot die begin van puberteit. Hierdie stadium word oorheers deur die kind se identifikasie met die ouer van dieselfde geslag. Die ouerhuis is die veilige hawe waarheen die kind terugkeer, maar die kinders hou hulle al meer met lede van hulle eie geslag besig en leer by wyse van spel en nabootsing, geslagstoepaslike gedrag aan (Meyer & Van Ede, 2001:49).
- Erikson, 'n psigo-analis, het die lewensloop in agt stadia verdeel, waarvan elke stadium gekenmerk word deur 'n krisis. Die krisis dui op 'n situasie waarin die individu hom ten opsigte van twee teenoorgestelde pole moet oriënteer. Wanneer die krisis van die een stadium suksesvol opgelos is, lei dit tot die hantering van die daaropvolgende krisis. Die middelkinderjare word gekenmerk deur arbeidsaamheid teenoor minderwaardigheid. Dit dui daarop dat die kind ingestel is om sekere vaardighede wat vir die volwasse lewe nodig is, te bemeester. Dit is vir die kind nodig om sukses te behaal om sodoende van die minderwaardigheidsgevoelens te voorkom. 'n Belangrike element van opvoeding is die suksesvolle bemeestering van die vereiste vaardighede wat lei tot die sintese van bekwaamheid (Meyer & Van Ede, 2001:53).
- Piaget, 'n sielkundige, se kognitief-strukturele teorie het die kognitiewe ontwikkeling van elke individu beskryf. Hy het die menslike kognitiewe ontwikkeling in vier periodes verdeel. Die periode wat die middelkinderjare kenmerk, is die konkreet-operasionele periode (sewe jaar tot elf of twaalf jaar). Die kinders in hierdie periode is in staat tot operasionele denke. Hulle denke is konkreet en nie abstrak nie. Die bewerkings wat hierdie kinders uitvoer, is gebaseer op voorwerpe wat hulle sien en nie op hipoteses wat abstrak is nie (Meyer & Van Ede, 2001:82).

Piaget beklemtoon twee belangrike faktore in die kind se ontwikkeling, naamlik sosiale oordrag en ervaring. Sosiale oordrag verwys na die inligting wat die kind van ander persone ontvang. Ervaring dui op die kind se geleentheid om op hierdie inligting te reageer en die resultate daarvan waar te neem.

- Kohlberg, 'n sielkundige, is deur Piaget se werk geïnspireer. Hy meen dat elke individu deur verskillende fases van morele ontwikkeling gaan. Die kind in die middelkinderjare is in die prekonvensionele vlak. Die vlak bestaan uit twee stadia, naamlik: die heteronome moraliteit stadium, waar die kind reëls gehoorsaam en straf te vermy en die individualistiese moraliteit stadium, waar die kind reëls gehoorsaam en beloning of gunste te verkry (Louw, Van Ede & Ferns, 2001:381).
- Maslow, 'n persoonsgeoriënteerde sielkundige, het die idee van optimale ontwikkeling in sy bekende piramide van behoeftes verduidelik. Hy onderskei tussen gebreksbehoeftes (laervlakbehoeftes) en groei behoeftes (hoërvlakbehoeftes) (Meyer & Van Ede, 2001:70-71).

Dit blyk nodig te wees dat maatskaplike werkers en terapeute kennis moet hê van die ontwikkelingsteorieë van die lewensloop van elke individu om sodoende die verskillende sienings van die mens te verstaan en te begryp. Hoewel ander ontwikkelingsteorieë, soos die leerteoretiese benadering en die persoonsgeoriënteerde benadering ook bespreek kon word, is hierdie ontwikkelingsteorieë volgens die navorser van die belangrikste om in ag te neem by die ontwikkeling van die ouerbemagtigingsprogram.

4.3 DIE KIND IN DIE MIDDELKINDERJARE

4.3.1 Definiëring van middelkinderjare

Die literatuur stem ooreen dat die middelkinderjare die tydperk is tussen die sesde en twaalfde lewensjaar (Louw *et al.*, 2001:326; Bigner, 1994:6; Neuman & Neuman, 1999:548 en Shaffer, 2002:237). Louw *et al.* (2001:326) is van mening dat die tydperk gekenmerk word deur relatiewe rustigheid en kalmte, wanneer die

vinnige ontwikkeling van sowel die voorafgaande kinderjare as die daaropvolgende adolessente jare in aanmerking geneem word. Borland, Laybourn, Hill en Brown (1998:7) is van mening dat die middelkinderjare die stadium is wat dikwels verwaarloos word, aangesien beperkte bronne oor hierdie stadium gepubliseer is. Borland *et al.* (1998:20) is verder van mening dat die middelkinderjare beskou word as die periode waar kinders die brug tussen kinderjare en volwassenheid oorgaan.

4.3.2 Definiëring van primêre skooljare

Aan die begin van die middelkinderjare betree die kind die primêre skool. Daar word na die middelkinderjare kind as die primêre skoolkind verwys. Die graadeenkind verskil aansienlik van die graadsewekind ten opsigte van kognitiewe vermoëns en fisiese, sosiale en emosionele ontwikkeling. Die primêre skooljare kan verdeel word in die juniorprimêre fase wat van graad een (+-ses jaar) tot graad drie (+-agt jaar) strek. Die seniorprimêre fase strek van graad vier (+-nege jaar) tot graad sewe (+-twaalf tot dertien jaar). Die kind in die primêre fase beskik oor potensiaal en moontlikhede om met behulp van sy ouers en ander opvoedingshulp te vorder na volwassenheid. Hy beweeg toenemend uit die beskermende, veilige tuiste van sy gesin en waag homself in die onbekende wêreld van die skool en gemeenskap. Hy beskik oor 'n groter mate van selfstandigheid en toon tekens van 'n soeke na kennis en 'n drang na taakvoltooiing (Du Toit & Kruger, 1991:107-108). Die navorser is van mening dat indien ouers reeds hulle kind in hierdie juniorprimêre fase verstaan en weet wat hulle kind se temperament is, dit die grondslag sal vorm vir beter begrip vir die daaropvolgende fase.

4.3.3 Die ontwikkelingstake van die kind in die middelkinderjare

Die ontwikkeling van elke individu vind dus in stadia plaas. Elke stadium wat 'n individu moet deurloop, het eienskappe en vaardighede wat die individu, volgens die verwagting van die samelewing, behoort te ontwikkel. Die verwagting van die samelewing staan as ontwikkelingstake bekend (Meyer, 2001:13).

Die navorser is van mening dat die middelkinderjare 'n stadium in die kind se lewensloop is en dat die ontwikkelingstake wat hy moet bereik, die verwagtinge van sy omgewing is wat hy moet bereik. Die ouers het nodig om kennis te hê van die ontwikkelingstake wat die middelkinderjare kind moet bemeester. Indien hierdie ontwikkelingstake suksesvol bemeester word, sal dit 'n stewige fondament daarstel vir latere ontwikkeling (Louw *et al.*, 2001:326). Die ontwikkelingstake kan soos volg uiteengesit word:

- ❖ Verfyning van motoriese ontwikkeling. Hierdie taak word bemeester aangesien daar 'n toename in krag, koördinasie en spierbeheer oor die liggaam is. Balans en elegansie van liggaamlike bewegings toon ook 'n verbetering. Dit is waarom kinders aan aktiwiteite deelneem wat motoriese vaardighede vereis. Die navorser is van mening dat temperament 'n moontlike invloed mag hê op die motoriese ontwikkeling van die middelkinderjare, aangesien sekere temperamenttipes meer geneig is om van fisiese aktiwiteite te hou as ander.
- ❖ Die vaslegging van geslagsrol-identiteit. Dit dui op die vorming van 'n positiewe houding ten opsigte van sy liggaam vir gesonde eetgewoontes, persoonlike hygiëne, ens. Dit dui verder op die gesonde geslagsrol. Die middelkinderjare kind identifiseer homself toenemend met die ouer, onderwyser en maats (Bender, 1997:59).
- ❖ Die ontwikkeling van verskeie kognitiewe vaardighede. Die kognitiewe vaardighede word ontwikkel aangesien die kinders 'n groot deel van die dag in die skool deurbring. Die kenmerke van die kognitiewe ontwikkeling van kinders in die middelkinderjare staan as die konkreet-operasionele periode, van Piaget bekend. (Vergelyk 4.2.) Die geheue speel 'n belangrike rol in verskeie kognitiewe aktiwiteite, veral wanneer die middelkinderjare kind nuwe feite en vaardighede moet aanleer. Daar bestaan drie soorte geheue in die middelkinderjare, naamlik die werkgeheue, semantiese geheue en die episodiese of outobiografiese geheue (Louw *et al.*, 2001:335).
- ❖ Die uitbreiding van kennis. Die kind in die middelkinderjare se psige-teorie verwys na die kind se kennis van die psige en hoe dit werk, asook sy kennis van sy eie psigiese toestande en dié van ander en hoe hierdie psigiese toestande gedrag beïnvloed. Metakognisie verwys na die individu se kennis

van sy denke en die beheer van die denke. Kennis van kennis (denke) behels die volgende:

- ✓ Om te weet wat jou sterk en swak punte is met betrekking tot verskeie soorte kognitiewe take, dus hoe maklik of moeilik 'n individu 'n kognitiewe taak sal vind.
- ✓ Om kennis te dra van kognitiewe take.
- ✓ Om kennis te dra van strategieë wat toegepas kan word wanneer kognitiewe take uitgevoer word (Botha, Van Ede, Louw, Louw & Ferns, 2001:255).

Die verbeterde metakognitiewe vermoëns in die middelkinderjare verwys daarna dat die kinders meer bewus is van hulle eie kognitiewe prosesse. Hulle kennis van kennis verbeter ook. Die navorser is van mening dat die kinders se kennis van hulle eie denke dus verbeter het.

Die kinders se kennis van hulle metageheue toon ook verbetering. Dit dui op kennis en geheuebeheer. Hulle toon dus verbetering in geheue.

Die kinders in die middelkinderjare toon ook verbetering in die vermoë om oor hulle eie psigiese lewe na te dink. Hulle is dus meer bewus van hulle eie kognitiewe funksionering en die faktore wat 'n rol speel in hulle kognitiewe handeling (Louw *et al.*, 2001:343).

- ❖ Die uitbreiding van sosiale deelname. Kinders in die middelkinderjare spandeer meer tyd weg van die huis af as wat vroeër die geval was. Die rol van die ouers verander in die sin dat die kinders minder afhanklik van hulle ouers se daadwerklike hulp raak. Een van die wyses waarop die gesin die kind se ontwikkeling kan beïnvloed, is deur die inagneming van die kind se unieke temperament. Die kind met 'n moeilike temperament word moeiliker deur ouers grootgemaak as kinders met 'n maklike temperament (Louw *et al.*, 2001:355). Die onderwyser speel 'n sentrale rol in elke skoolgaande kind se leerervaring en ontwikkeling. Die navorser is van mening dat die onderwysers se temperament 'n rol kan speel in die kind se ontwikkeling. Die invloed van die portuurgroep speel 'n belangrike rol in die middelkinderjare kind se ontwikkeling. Die middelkinderjare kinders is meer geneig om met ander kinders van dieselfde geslag en ouderdom in

interaksie te wees. Die ontwikkeling van vriendskappe kan in vyf oorvleuelende stadia beweeg. Die stadia wat van toepassing is op die middelkinderjare is die volgende:

- ✓ Stadium 0: Kortstondige speelmaatskap (drie tot sewe jaar)
- ✓ Stadium 1: Eenrigting-bystand (vier tot nege jaar)
- ✓ Stadium 2: Tweerigting-mooiweersamewerking (ses tot twaalf jaar).

Die navorser is van mening dat ouers, onderwysers en die portuurgroep 'n invloed kan hê op die kind se ontwikkeling en temperament.

- ❖ Die ontwikkeling van groter selfkennis. Gedurende die middelkinderjare ontwikkel die selfkonsep vinnig. Die kinders ontwikkel 'n konsep van hoe hulle is (ware self) en ook van hoe hulle graag wil wees (ideale self). Die navorser is van mening dat die ware self moontlik ooreenstem met sy aangebore temperament tipe en die ideale self met hoe die individu dink hy moet optree om by sy omgewing aan te pas, dus sy persoonlikheid. Die navorser het tydens die groepsassessering gepoog om die kinders se ware self (aangebore temperament) waar te neem. Die studie het nie daarop gefokus om die kinders in die middelkinderjare bewus te maak van hulle eie temperament tipe en waarom hulle nodig het om op 'n bepaalde wyse op te tree of so aan te pas dat hulle aangebore en aangepaste temperament styl verskil nie. Die fokus van die studie is juis daarin geleë om ouers bewus te maak van hulle kinders se temperament tipe en hulle daarvolgens te hanteer en te verstaan.
- ❖ Die verdere ontwikkeling van morele oordeel en gedrag. Die morele ontwikkeling verwys na die proses waardeur kinders die beginsels aanleer wat hulle in staat stel om hulle gedrag as reg en verkeerd te beoordeel en om hulle eie gedrag hiervolgens te rig (Louw *et al.*, 2001:380). Die morele ontwikkeling kan volgens Kohlberg in drie vlakke met ses stadiums verdeel word. (Vergelyk 4.2.)

Die navorser is van mening dat ouers moet kennis dra van hulle middelkinderjare kind se ontwikkelingstake wat hulle moet bemeester om te weet wat om van hulle kinders te verwag en by te dra om 'n stewige fondament daar te stel vir latere

ontwikkeling. Bender (1997:59) is van mening dat tussen gesinstake onderskei kan word wat die gesin moet bemeester, in die middelkinderjare kind se ontwikkeling. 'n Eie mening is dat die take wat die gesin moet bemeester, 'n invloed het op die kind se ontwikkeling.

4.3.4 Die gesinstake ten opsigte van die kind in die middelkinderjare

Die ouers moet kennis dra van die gesinstake ten opsigte van die kind in die middelkinderjare. Die gesinstake ten opsigte van die kind in die middelkinderjare, kan soos volg uiteengesit word:

- ❖ Die stimulering van die kind se ontwikkeling. Dit beteken dat die kind toenemend toegelaat moet word om aktiwiteite op sy eie te onderneem. Die kind is langer tydperke van die huis af en raak so onafhanklik, wat aanleiding gee tot die verbreding van sosiale ervaring.
- ❖ Die sosialisering van die kind. Dit dui op die proses waardeur die kind in die middelkinderjare gelei moet word om 'n aanvaarbare lid van die groep te word, om die self as sosiale wese te ontdek, om 'n verskeidenheid van sosiale rolle met ander te kommunikeer en om vir toekomstige sosiale rolle voor te berei. Ouers moet die kind die geleentheid gee om onafhanklik en selfstandig sy portuurgroep te kies.
- ❖ Die kind moet gehelp word om 'n geïnternaliseerde waardesistiem te ontwikkel.
- ❖ Die aanmoediging van kommunikasie in die gesin. In die gesin bestaan daar 'n netwerk van kommunikasieverhoudinge, naamlik dié van man en vrou, ouer en kind en kind en kind.
- ❖ Effektiewe opvoeding van die kinders dui op die opvoedingsgedrag wat die ouer uitoefen op die kind se ontwikkeling. Dit dui dus op die ouerskapstyl wat die ouer uitoefen. Dit het 'n invloed op die kind se temperament.
- ❖ Bevordering van die kind se onderwys, waar die kind aangemoedig word om te leer. Die ouers moet aan die kind leiding en sekuriteit voorsien (Bender, 1997:57-61).

Die ontwikkelingstake en gesinstake ten opsigte van die middelkinderjare is in sessie vier van die bemagtigingsprogram aangebied deur van transparante gebruik te maak.

Die kernbegrippe van gestalt gevolg deur die gestaltbeginsels, word vervolgens bespreek. Die gestaltbenadering is as fundamentele raamwerk benut vir die ontwikkeling van die bemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare.

4.4 KERNBEGRIPE VAN DIE GESTALTBENADERING

Die konsep *gestalt* is 'n Duitse term wat nie presies in 'n enkele Engelse term vertaal kan word nie (Clarkson, 1999:1). Die skrywer konstateer dat die begrip die volgende insluit: “ the shape, the pattern, the whole form, the configuration. It connotes the structural entity which is both different from and much more than the sum of its parts”.

Die gesin bestaan uit verskillende afsonderlike lede, elk met hul unieke temperament en persoonlikheid. Clarkson (1999:1) noem dat elk van die gesinslede van naderby ontleed kan word as 'n geheel, sonder dat die ander lede teenwoordig is. Al die lede vorm saam ook die gesin as geheel. Die wyse waarop die gesin as 'n eenheid funksioneer, is meer as en verskillend van die somtotaal van die individuele persoonlikhede van die gesinslede. Dit wat elke individu elke oomblik tydens elke gebeurtenis dink en ervaar, is die kern waarin die gestaltbenadering belangstel. Gestalt is vir die navorser 'n eenheid wat opgedeel kan word in afsonderlike dele wat elk weer as 'n geheel funksioneer. Tydens die empiriese studie word die kind as eenheid geassesseer. Die ouers se temperament word ook bepaal en daarna word die ouers bemagtig met kennis oor hulle en hulle kind se temperament.

Met die bepaling van die ouers en die kinders se temperamente, poog die navorser juis om kennis van elke individu se temperament te bekom, om sodoende die geheel van elke individu binne die geheel van sy gesinsisteem, beter te verstaan en beter funksionering van die gesin te bevorder.

4.4.1 Gestaltbenadering

Perls, wat die gestaltbenadering in die 1950's ontwikkel het, het die gestaltbenadering as een van drie tipes van eksistensiële terapie beskryf. Gestalt kan as 'n vorm van psigoterapie bekend staan wat suiwer op fenomenologie gebaseer is (Clarkson, 1999:14). Fenomenologie verwys na 'n psigologiese benadering wat gebaseer is op die filosofie wat weg van konsepte na suiwer bewustheid werk. Die fenomenologiese benadering beklemtoon die individu se totale aandag aan die verskynsel wat nou plaasvind. Korb, Gorrell en Van de Riet (1989:92) is van mening dat die fenomenologiese basis van gestaltterapie daarin geleë is dat elke individu sy eie wêreld op 'n unieke manier kan vorm en daarvoor verantwoordelikheid neem. Persone is dus aktief in die organiserings van hulle ervaring en gee betekenis daaraan. Die navorser is van mening dat fenomenologie dus verwys na die individu wat bewus moet wees van sy huidige ervaring en dit dan kan beskryf. Tydens die assessering van die kinders is gepoog om die kinders se geneigdheid om op 'n sekere manier op te tree waar te neem, om so 'n moontlike temperament tipe te bepaal. Ouers is bewus gemaak van die invloed van hulle eie en hulle kinders se temperament verskille, ten einde elke lid van die gesin se uniekheid te begryp en die invloed van die unieke temperamente op mekaar en in die gesinsisteem in ag te neem.

Eksistensiële keuse beteken dat elke individu 'n keuse het wat hy aanvaar, verwerp, oordink, emosioneel ervaar en op reageer. Bewustheid van en verantwoordelikheid neem vir keuses, gee betekenis aan die individu (Clarkson, 1999:14; Oaklander, 1994a:281). Hoe meer 'n individu bewus word van wie hy is en wat hy op die huidige oomblik dink, doen en voel, hoe meer vryheid het die individu om te kies hoe hy gaan optree. Indien ouers bewus is van hulle kind se temperament, behoort hulle ook hulle kind te ondersteun in sy unieke ontwikkeling. Gestaltbenadering is dus 'n eksistensiële, fenomenologiese en holistiese benadering wat fokus op die hier-en-nou bewustheid en onmiddellike ervaring. Die mening word verder gehuldig dat die gestaltbenadering die oorkoepelende raamwerk of fundamentele vertrekpunt is waarbinne die gestaltterapie gebruik word.

4.4.2 Gestaltterapie

Die doel van gestaltterapie is om die kliënt te help om sy persepsies van sy ervarings in die geheel te verbeter (Gouws, Louw, Meyer & Plug, 1987:124). Indien gestaltterapie gekonseptualiseer kan word, dui dit op gestalt, dit wil sê holisme en veldteorie. Met veldteorie word geïmpliseer dat dit onmoontlik is om na 'n persoon te kyk, sonder om die konteks van sy omgewingsveld in aanmerking te neem. Hierdie interafhanklikheid tussen die individu en sy omgewing is dus 'n kernbegrip van die gestaltbenadering. Die navorser het nie tydens die intervensiefase terapie toegetree nie. Die doel van die navorsing is die bemagtiging van die ouers met kennis. Gestalterapie word dus nie as sulks benut nie. Die navorser het wel van die gestaltbeginsels geïntegreer met temperament om die bemagtigingsprogram te ontwikkel. Elke gestaltbeginsel sal met bestaande literatuur ten opsigte van ouerskap geïntegreer word, waar deurlopend klem op temperament geplaas sal word.

Gestaltteorie sluit dus die kognitiewe en emosionele totaliteit van elke persoon in, elke oomblik en tydens elke gebeurtenis. Die teorie beklemtoon regterhemisferiese, nie-lineêre denke. Die gestaltteorie word gekarakteriseer deur die gebruik van metafore, fantasie, beeldspraak, liggaamshouding en beweging en volledige uitdrukking van die totale liggaam in aksie (Clarkson, 1999:1-2).

Die individu en sy omgewing is interafhanklik van mekaar. Binne die omgewing moet elke individu dus wees wie hy werklik bedoel is om te wees en nie soos die omgewing hom wil laat optree nie (Gouws *et al.*, 1987:124).

4.4.3 Gestaltspeltherapie

Speltherapie word deur Gouws *et al.* (1987:343) omskryf as:

'n psigoterapeutiese tegniek waarmee die terapeut probeer om die kind die geleentheid te gee om op verbale en nie-verbale wyse uitdrukking aan sy gevoelens te gee. Daar word veronderstel dat die kind sy probleme op simboliese wyse sal uitspeel, sy eie gevoelens sal leer ken en meer effektief sal kanaliseer, sal leer om 'n vertrouensverhouding met 'n ander persoon aan te knoop en dat afwykende gedrag gevolglik genormaliseer sal word.

Oaklander (1992:64; 1994a:281-300; 1994b:143 ; 1997:292) is van mening dat die spelterapieproses en teoretiese beginsels van gestaltterapie, soos organismiese selfregulering, kontakgrensversteurings, bewussyn, ervaring en weerstand, 'n direkte verband en invloed het tydens terapeutiese werk met kinders. Die kinders wat betrek is by die empiriese studie, is nie betrek in gestaltpeltherapie nie. Die kinders is geassesseer vir die vasstelling van 'n geneigdheid tot 'n temperament tipe wat getrianguleer is met die kontrolelyns wat die ouers voltooi het soos bespreek by 5.24. Die belangrikheid van spel as die taal van die kind, word wel benut, aangesien speltegnieke gebruik word vir assessering.

4.4.4 Teoretiese beginsels van die gestaltbenadering

Die teoretiese beginsels van die gestaltbenadering wat van toepassing is op die ontwikkeling van die ouerbemagtigingsprogram en assesseringstegnieke vir die kinders, sluit die volgende beginsels in: holisme, homeostase en organismiese selfregulering, figuurgrond, onvoltooidheid, kontak en kontakgrensversteurings en polariteite. Die kind se proses word ook in ag geneem.

4.4.4.1 Holisme

Holisme dui daarop dat die mens 'n eenheid in homself en in sy omgewing is. Dit dui aan dat liggaam (soma) en siel (psige) nie van mekaar geskei kan word nie (Aronstam, 1989:633). Blom (2004b:24) is van mening dat holisme op 'n onskeibare eenheid dui. Hierdie eenheid bestaan uit die liggaam asook die emosionele, geestelike, sosiale, kognitiewe en morele aspekte - dus sintuie, taal, denke en gedrag. Die mens funksioneer as 'n eenheid en kan nie sonder die omgewing voortbestaan nie. Hy het die omgewing nodig vir die bevrediging van sy behoeftes (Aronstam, 1989:633).

Die mens in die hedendaagse lewe het geleer om waar nodig psige en soma (liggaam) van mekaar te skei om dan as 'n gefragmenteerde mens te lewe. Een van die doelstellings van die gestaltbenadering is om holistiese harmonie in die individu te herstel wat as integrasie bekend staan (Blom, 2004b:10). Perls beskou

die aktiwiteite van die linker- en regterhemisfeer van die brein as belangrik. Die linkerhemisfeer is die meer rasionele en analitiese deel en die regterhemisfeer is die meer spontane en kreatiewe deel (Clarkson, 1999:11). Vanuit 'n holistiese uitgangspunt word die linkerhemisfeer en regterhemisfeer binne die gestaltbenadering geïntegreer. Die linkerhemisfeer wat dus meer analities en rasioneel is moet dus geïntegreer word met die regterhemisfeer wat meer spontaan en kreatief is vir die persoon om as 'n holistiese heelbrein eenheid te funksioneer. Indien 'n individu (ouer en kind) dus met meer kennis ten opsigte van sy temperament bemagtig word, behoort hy 'n beter begrip van sy totaliteit (sterk punte en swak punte) te verkry.

Holisme in die gestaltbenadering dui dus daarop dat die kind en die ouers saam in die studie betrek moet word en dat die kind nie as eenheid in homself onafhanklik van sy ouers betrek kan word nie. Kinders het hulle omgewing nodig om aan hulle behoeftes te voldoen. Blom (2004b:10) meen dat die individu in homself maar ook in sy omgewing as 'n eenheid beskou word. 'n Eenheid in homself dui vir die navorser daarop dat 'n persoon se temperament 'n invloed het op sy emosies, denke en gedrag. Die navorser is verder van mening dat die kind se temperament en die omgewing 'n wedersydse invloed op mekaar het.

Temperament word deur Papalia en Olds (1996:237) beskou as 'n persoon se karakteristieke manier van benadering en reaksie op ander persone en situasies. Temperament gaan dus oor "hoe" 'n individu sy omgewing benader en daarop reageer. Ouers moet dus tydens die ouerbemagtigingsprogram waar temperament in ag geneem word, bewus gemaak word dat individue as 'n eenheid, bestaande uit verskillende aspekte funksioneer. Die aspekte is die liggaamsaspekte asook die emosionele, sosiale, kognitiewe, morele en geestelike aspekte – dus taal, denke, emosies en gedrag. Die ouer en sy kind tree dus elkeen op 'n sekere manier op vanweë sy temperament, en hierdie gedrag het 'n invloed op die boodskap wat hy aan die ander oordra. Holisme dui daarop dat die ouer en die kind se emosies 'n invloed het op hulle gedrag. Die individu se temperament het ook 'n invloed op sy denke, emosies, taal en gedrag en die individu se denke, gedrag, taal en emosie het weer 'n invloed op sy temperament.

Uit die gestaltbenadering blyk dit dat die verhouding tussen die ouer en kind daarin lê dat die terapeut as inisieerder optree, ten einde 'n goeie balans tussen ouer en kind te bewerkstellig (Bloem, 1995:47). Die navorser het hierdie beginsel tydens die intervensiefase, sessie vier aan die ouers verduidelik.

4.4.4.2 Homeostase/Organismiese self

Elke persoon het 'n natuurlike neiging om homself te reguleer. Uit die gestaltteorie word alle gedrag gereguleer deur 'n proses wat as homeostase of organismiese selfregulering bekend staan (Clarkson, 1999:21). Homeostase is die proses waardeur die organisme sy balans onder verskillende omstandighede in stand hou (Blom, 2004b:11). Deur hierdie proses kan die persoon se behoeftes bevredig word. 'n Persoon se behoeftes veroorsaak ongemak totdat die persoon 'n manier kry om dit te bevredig. Behoeftes kan fisies, emosioneel, sosiaal, kognitief, godsdienstig of intellektueel van aard wees (Oaklander, 1994a:282). Die balans word dan herstel, en die persoon ervaar homeostase totdat die volgende behoefte te voorskyn kom. Die proses waar opgetree word om die behoefte te bevredig, staan as organismiese selfregulering bekend (Aronstam, 1989:633; Clarkson & Mackewn, 1994:48-49). Organismiese selfregulering beteken dus dat die individu homself reguleer om sy behoeftes te bevredig. Organismiese selfregulering kan net plaasvind indien die individu bewus is van sy behoeftes in die hier-en-nou.

As deel van sy alledaagse behoeftes, het elke individu unieke behoeftes wat verband hou met sy temperament, naamlik emosionele behoeftes. 'n Persoon met 'n D-temperament volgens die DISC-model, het 'n behoefte aan uitdagings en beheer (Rohm, 1998:34; Boyd, 2004:63). Indien homeostase as moment in 'n ouerbemagtigingsprogram benut gaan word, sal ouers van 'n kind met 'n D-temperament bewus gemaak moet word om geleentheid te skep waar aan hulle kind genoeg ouderdomsgepaste beheer en uitdagings gebied word. Hierdie kind moet dus verantwoordelikheid gegee word waarin hy sekere beheer en keuses kan ervaar. Die graad van verantwoordelikheid moet verhoog soos die kind ouer word. Dis nodig om aan die D-temperamenttipe kind spesifieke doelwitte te gee waarna toe hy moet werk (Boyd, 2004:65).

‘n Persoon met ‘n I-temperament volgens die DISC model, se behoefte is aan erkenning en aandag. Hierdie kinders het nodig om deel van ‘n groep te wees. Hulle het ‘n behoefte aan nabyvriende op wie hulle kan reken (Rohm, 1998:60). Dit is nodig vir ouers om genoeg pret aan hulle kinders te bied, met genoeg geleentheid vir droom en waar daar genoeg erkenning geskied. ‘n I-temperament tipe kind het dus nodig om geprys en aangemoedig te word. Ouers moet spesifiek wees in die beskrywing van die kind se sterk punte en dit wat hy bereik het (Boyd, 2004:77). Dis nodig om hierdie kinders onmiddellik te beloon indien hulle iets reggekry het.

‘n Persoon met ‘n S-temperament volgens die DISC-model, se behoefte is aan waardering. Hierdie temperament tipe is geneig om ander behulpsaam te wees, sodat waardeer kan word. Hierdie tipe kinders is geneig om gereserveerd te wees en verkies om nie in die openbaar erkenning te ontvang nie (Rohm, 1998:80). Waardering moet opreg en eekant geskied. Ouers kan hierdie kinders behulpsaam wees om doelwitte te stel en indien hulle hierdie doelwitte bereik, moet ouers hulle opregte waardering uitspreek (Boyd, 2004:90).

‘n Persoon met ‘n C-temperament volgens die DISC-model, se behoefte is aan kwaliteit. Hulle het ‘n behoefte om take perfek af te handel en kwaliteit werk te verrig (Rohm, 1998:99; Boyd, 2004:106). Ouers moet daarvan bewus wees dat die C-kind nie op emosies ingestel is nie, maar op feite. Hierdie persoon verkies kwaliteit bo emosies. Dis vir ouers van ‘n C-temperament tipe kind nodig om genoeg tyd te gee om kwaliteit werk te verrig. Ouers moet hierdie kinders begelei om ‘n toleransie te ontwikkel vir onvolmaaktheid.

Die navorser is van mening dat die boustene vir ‘n positiewe verhouding, die aspekte wat die ouer-kind verhouding positief kan beïnvloed asook die emosionele behoeftes van elke temperament tipe as momente geïntegreer kan word by die organisatoriese selfregulering as teoretiese getalbeginsel.

‘n Eie interpretasie is dat, hoewel alle persone fisiese, emosionele, sosiale of intellektuele behoeftes ervaar, elke persoon hierdie behoeftes op ‘n unieke wyse ervaar wat verband hou met sy temperament tipe. Hierdie emosionele behoeftes

volgens sy temperament asook enige ander voortdurende behoeftes van verskillende aard, gee dikwels aanleiding daartoe dat die persoon ongemak ervaar. Indien die persoon optree om die voorgrondbehoefte te bevredig, word homeostase verkry. Hierdie proses waarvolgens opgetree word ten einde behoeftes te bevredig, word organismiese selfregulering genoem.

Indien organismiese selfregulering geïntegreer word as 'n beginsel binne die ouerbemagtigingsprogram is dit nodig om ouers bewus te maak van emosionele behoeftes wat hulle en hulle kinders ervaar, ten opsigte van hulle temperamente. Met betrekking tot die beginsel van homeostase en organismiese selfregulering word aspekte soos figuurgrond en wyses van selfregulering verduidelik.

4.4.4.3 Figuurgrond / Agtergrond

Figuur word beskou as dit wat op die oomblik die betekenisvolste vir die persoon is, dit wat die persoon se aandag die meeste trek. Grond verwys na die agtergrond van die mens se ervaring op die spesifieke oomblik. Sodra die behoefte bevredig is en die gestalt voltooi is, verdwyn die figuur en word dit deel van die agtergrond en tree 'n nuwe figuur of behoefte op die voorgrond. Die proses van figuurgrondwisselwerking is 'n voortdurende proses (Aronstam, 1989:631; Clarkson, 1999:5; Clarkson & Mackewn, 1994:41; Thompson & Rudolph, 2000:142 ; Blom, 2004b:12-13).

Die individu organiseer sy sintuie, denke, kennis en gedrag rondom 'n bepaalde behoefte, totdat dit bevredig is. Sodra dit bevredig is, verkeer die individu in 'n staat van onttrekking, rus of ewewig/homeostase, totdat 'n nuwe behoefte na vore tree en die siklus herhaal word. By die persoon wat gelyktydig meer as een behoefte ervaar, sal die gesonde organisme in staat wees om aan die mees dominante behoefte eerste aandag te gee. Die persoon sal poog om selfregulerend op te tree met behulp van hulpbronne wat op daardie spesifieke tyd beskikbaar is (Aronstam, 1989:634; Clarkson & Mackewn, 1994:49). Alle behoeftes word nie te alle tye bevredig nie, aangesien die nodige bronne in die omgewing soms ontbreek. Die persoon probeer om selfregulerend op te tree binne die hulpbronne wat op 'n spesifieke tyd beskikbaar is.

‘n Psigies gesonde persoon is daartoe in staat om sy bewustheid te behou, sonder dat sy aandag deur verskeie omgewingstimuli afgetrek word. Hierdie persoon kan sy eie behoeftes en hoe om hierdie behoeftes uit die omgewing te bevredig, duidelik identifiseer (Thompson & Rudolph, 2000:141).

‘n Eie interpretasie is dat ouers bewus gemaak moet word van voortdurende behoeftes wat hulle en hulle kinders in die hier-en-nou ervaar en dat ouers bewustelik ingestel moet wees op hulle kinders se behoeftebevrediging.

Wanneer die kind bewustheid van sy dominante behoefte het, kan dit daartoe bydra dat hy sal weet wie hy is, dus hoekom dit vir hom nodig is om op ‘n bepaalde manier op te tree. Hierdie bewustheid sal dus bydra dat die kind sy eie temperament ontdek en verstaan. Die middelkinderjare kind sal waarskynlik op ‘n beperkte wyse, volgens sy ontwikkelingsvlak, in staat wees om bewustheid van sy behoeftes te bekom en so hulpbronne in homself en die omgewing te vind om dit te bevredig, om homeostase te bereik. ‘n Gesonde verhouding met sy ouers is dus vir hierdie kinders nog baie belangrik. Dit sal nodig wees dat die navorser daarop ingestel moet wees dat die kind ook tydens die assessering op bewustheid gefokus moet word, ten einde die kind se temperament te bepaal.

Die middelkinderjare kind se kognitiewe ontwikkeling word gekenmerk deur konkreet-operasionele denke. (Vergelyk Louw *et al.*, 2001:82 ;Weiten, 2004:441; Vasta *et al.*, 1999:266.) Die term “konkreet” verwys daarna dat die kind logika baseer op dit wat hy met verloop van tyd ervaar. Die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* (2003) verwys na die term “konkreet” as dit wat waarneembaar is, wat aangeraak, gesien en gehoor kan word; dit wat nie abstrak is nie. Weens die feit dat die middelkinderjare kind nog nie oor die vermoë van abstraktheid beskik nie, is dit nodig dat probleemoplossende en hanteringstrategieë ten opsigte van situasies, konkreet aan die kind verduidelik moet word. Die navorser meen dat die kind wat van kleins af geleer word om probleemoplossend te dink en geleer het om hanteringstrategieë te benut, blokkasies meer doelgerig kan hanteer. ‘n Eie interpretasie is dat daar op ‘n konkrete wyse tydens die assessering, aktiwiteite aan die kind gebied word om so

sy temperament te bepaal. In die assessering moet die navorser aktiwiteite insluit om kinders van alle temperamente te betrek.

Die kind in die middelkinderjare benut 'n kognitiewe skema in sy denke wat slegs op die konkrete gegrond is. Die konkrete denke in dus denke wat met verloop van tyd deur die kind ervaar word (Vasta *et al.*, 1999:267; McCown, Driscoll & Roop, 1996:39). Dit kan moontlik die rede wees waarom die kind in die juniorprimêre skooljare dit moeilik vind om te reageer op hipotetiese stellings wat nie op realiteit gegrond is nie, aangesien dit nie konkreet gesien, gehoor en aangeraak kan word nie. Die ouers wat abstrakte denkers is, moet ook op hierdie aspek attent gemaak word.

Die kind in die middelkinderjare is in die beginstadium van die oorsaak-gevolg fase, mits dit konkreet is. Die kind in die middelkinderjare se denke is beperk ten opsigte van sy eie hipotese en aannames, en begryp dus nie altyd sy eie behoeftes nie. Nadat hipoteses gemaak word, soek die kinders na bewyse om hierdie denke te ondersteun, terwyl bewyse van die teenoorgestelde vermy word. Hierdie benadering word kognitiewe verbeelding genoem. 'n Voorbeeld om hierdie benadering te verduidelik, is wanneer 'n kind besef dat sy ouers en ander volwassenes in outoritêre posisies, nie perfek is in hulle gedrag en ook nie in die voorsiening van inligting en hulpbronne nie (Bigner, 1994:287).

Met selfregulering word nie ontken dat die individu somtyds selfregulering moet inhibeer ter wille van sy eie of ander se belange nie. In die holistiese eenheid tussen die mens en die omgewing, word die inagneming van ander se behoeftes as 'n belangrike aspek van selfregulering beskou (Clarkson & Mackewn, 1994:49). Dit geld ook vir die kind om by tye sy behoeftes wat op sy voorgrond is, te onderdruk ten gunste van 'n ander se behoefte. Weens die feit dat die middelkinderjare kind se ontwikkelingsvlak gekenmerk word deur 'n afname van egosentrisme, sal hy toenemend daartoe in staat wees om hierdie aspek te begryp. Egosentrisme dui op die vermoë om 'n ander persoon se siening in te sien. Egosentrisme verdwyn nie heeltemal tydens die juniorprimêre skooljare nie. Dit word egter op 'n manier omskep sodat dit kognisie beïnvloed (Bigner, 1994:287; Thompson & Rudolph, 2000:12).

‘n Eie interpretasie is dat die moontlikheid bestaan dat sekere temperamentipes, soos die persone met ‘n I-temperament, geneig sal wees om dit moeiliker te vind om die dominante behoefte te onderdruk, in die lig van ‘n ander behoefte. Dit dui verder daarop dat sekere temperamentipes geneig sal wees om meer egosentries te wees, dus daarop ingestel sal wees dat hulle behoeftes onmiddellik bevredig moet word.

4.4.4.4 Onvoltooidheid

Onvoltooide gestalte word volgens Thompson en Rudolph (2000:144) beskou as onvoltooide situasies in die kind se lewe. Onvoltooidheid dui op onafgehandelde aspekte van ‘n persoon se lewe. Dit is dus behoeftes wat nie bevredig is nie (Blom, 2004b:24). Blom (2004b:20) konstateer dat die wyse waarop die kind se ouers op sy behoeftes reageer, ‘n rol kan speel met betrekking tot die strategieë wat hy aanleer vir die bevrediging van sy behoeftes soos hy ouer word. Indien die kind se behoeftes erken word, behoort hy gesonde wyses van kontak met die omgewing te benut om dit te bevredig. Indien hy die boodskap kry dat ‘n behoefte verkeerd is, sal hy waarskynlik destruktiewe wyses aanleer om die behoefte te bevredig. Dit kan tot onvoltooidhede aanleiding gee.

Indien die kind se behoeftes nie deur sy omgewing bevredig word nie, is daar ‘n wanbalans tussen die kind en sy omgewing. Mcdonnell en Beck (2001:417) is van mening dat indien die kind se temperamenttrekke nie ooreen met die omgewing se verwagtinge en eise nie, dit tot disharmonie met sy omgewing aanleiding sal gee. Hieruit kan gedragsprobleme ontstaan. ‘n Eie interpretasie is dat die verskille wat tussen die kind se temperament en die omgewing se verwagtinge voorkom, een van die redes kan wees waarom onvoltooidhede voorkom.

Onvoltooidhede kom voor wanneer behoeftes nie bevredig word nie (Thompson & Rudolph (2000:144). ‘n Eie mening is dat persone met verskillende temperamente, spanning by ander kan veroorsaak. Hierdie spanning kan

aanleiding gee dat die persoon nie in homeostase verkeer nie, wat kan lei tot die ontstaan van onvoltooidhede.

4.4.4.5 Kontak

Gesonde kontak kan beskou word as die vermoë van die individu om kontak met die omgewing te maak deur die benutting van sy sintuie, die bewussyn van en toepaslike benutting van sy liggaam, die vermoë om emosies op 'n gesonde wyse uit te druk en die benutting van sy intellek op verskillende wyses om idees, denke en behoeftes te kan uitdruk (Oaklander, 1988:163).

Kontakmaking is die geheelproses waarbinne die self (organisme) na sy omgewing beweeg en ook terugtrek of skeiding bewerkstellig met sy omgewing. Kontakmaking is dus nie net die proses waarbinne organismes na mekaar toe beweeg nie, maar is ook die uiteinde van die proses, naamlik ontrekking. Perls, soos aangehaal deur Yontef (1993:207) omskryf die kontakmakingsproses soos volg: “The contacting process is the ‘organ of meeting’, the engagement with the environment.” Kontakmaking tussen ouer en kind word gekenmerk deur 'n proses van deurlopende interaksie. Ouers moet veral aangemoedig word om, met inagneming van die kind se temperament en emosionele behoeftes, kontak te inisieer en aan te moedig.

Die individu benut die omgewing om sy behoeftes te bevredig. Hierdie kontakmaking is noodsaaklik vir gesonde organismiese selfregulering. Die mens is voortdurend in kontak met sy omgewing en dit is noodsaaklik dat daar grense moet wees om hom van sy omgewing te onderskei (Aronstam, 1989:634). 'n Deurdringbare grens is nodig om die kind van die omgewing te onderskei. Die belangrikste eienskappe van die kontakgrens is dié van identifikasie en vervreemding. Identifikasie word beskou as die proses waardeur die individu onderskei tussen dit wat aan hom behoort en dit wat vreemd aan hom is. Deur hierdie proses van identifisering en vervreemding, poog die individu om sy behoeftes te bevredig (Blom, 2004b:20). Die organisme moet dus bewus wees van sy omgewing se eise, behoeftes en verskille alvorens hy die proses van kontakmaking betree. Die navorser gaan van die veronderstelling uit dat indien

die ouer nie in kontak met homself is nie, hy ook nie sy kontakgrense met sy kind suksesvol kan bepaal nie.

Die navorser is van mening dat indien ouers bewus is van hulle kinders se temperament, hulle dan op 'n meer effektiewe wyse kontak kan maak. Soos bespreek by 3.6.2.1 kan 'n ouer kontak maak met 'n D-temperament kind deur direk te wees en op die punt af, deur by die bedrywigheid en die taak wat voltooi moet word te hou, deur voorstelle wat met die kind gekommunikeer moet word, vooraf voor te berei; en deur spesifiek te wees ten opsigte van vrae, alternatiewe en keuses voorsien sodat die kind sy eie keuses kan uitoefen. 'n Kind met hierdie tipe temperament is geneig om nie goed te luister nie; dit sal dus vir ouers nodig wees om die kind se aandag daarop te vestig (Walk thru the Bible, 1999:17). Boyd (1994:116) voeg by dat ouers nie die kind gedurig moet vermaan nie. Dit is nodig om net die nodigste te sê, direk te wees en een-woord-bevele te gee, soos byvoorbeeld "Pieter, jou kamer". Die navorser is van mening dat ouers dus moet fokus op die aksies van die kind en spesifiek moet wees in dit wat benodig word.

Met 'n I-temperament tipe kind, soos bespreek by 3.6.2.2 kan kontak gemaak word deur saam met die kind te droom. Hierdie kind verkies om sosiaal met ander te verkeer en moet genoeg tyd daarvoor gegun word. Dis nodig om sy opinie en siening van 'n saak aan te hoor. Hierdie temperament tipe wil gesels en sal ander in die rede val om te vertel wat met hulle gebeur het, en ouers moet hulle dus voldoende kans gee (Walk thru the Bible, 1999:18; Bonnstetter, Suiter & Widrick, 1993:124).

Die S-temperament tipe persoon, soos bespreek by 3.6.2.3 verkies om te kommunikeer waar opregte waardering en belangstelling getoon word. Hierdie persone is goeie luisteraars en verkies dat ander ook moet luister. Opdragte moet op 'n logiese, sagte, nie-bedreigende wyse oorgedra word. Hierdie individu is geneig om moeilik keuses te maak en dis nodig dat ouers alle opsies aan hulle kommunikeer om hulle by te staan met keusemaking (Walk thru the Bible, 1999:26; Bonnstetter *et al.*, 1993:125).

Die C-temperament tipe persoon, soos bespreek by 3.6.2.4 verkies om te kommunikeer waar 'n saak vooraf beplan is, waar disorganiserings uit die weg geruim is. Die persoon verkies om ander persone reguit te benader, sonder om persoonlik en informeel te wees en om volledig na die verskillende opsies te kyk alvorens 'n keuse gemaak word. Dis nodig om om aan die C-temperament tipe aksieplanne en skeduledatums te kommunikeer en dat daar genoegsame tyd voorsien moet word vir keusemaking (Walk thru the Bible, 1999:32). Dit blyk dus nodig te wees dat ouers met hulle C-temperament kind moet kommunikeer deur feite te gee, idees objektief aan te bied en spesifiek en deeglik te wees.

Indien die kontakmakingproses van toepassing gemaak kan word op die ouer en kind, het elkeen persoonlike ruimte nodig in hulle interaksie met mekaar. Oop kommunikasie word as belangrik gestel in al die ouerbegeleidingsprogramme. Tydens die middelkinderjare word die weg gebaan vir lewenslange goeie / oop kommunikasie tussen ouer en kind.

4.4.4.6 Kontakgrens

Die kontakmakingsproses kan omskryf word as 'n proses en nie as 'n entiteit op sigself nie. Die kontakgrens kan beskou word as die punt waar die persoon die ek beleef in verhouding met dit wat nie ek is nie, met ander woorde dit wat deel van (binne) en vreemd aan (buite) die organisme is (Vergelyk Aronstam, 1989:63; Oaklander, 1994a:283.) Aronstam (1989:634) en Clarkson en Mackewn (1994:283) is verder van mening dat die individu sy identiteit behou wanneer daar grense is tussen hom en sy omgewing. Hierdie grense moet deurdringbaar wees, ten einde uitruiling tussen die mens en sy omgewing te verseker. Grense wat te rigied is, laat nie verandering toe nie. 'n Grens wat nie duidelik is nie, dui op 'n self wat swak gedefinieer word. Hierdie grens staan as samevloeiing bekend (Aronstam, 1989:634 ; Oaklander, 1994a:283).

Kontakgrensversteuring

'n Kontakgrensversteuring, of neurose, ontstaan wanneer die individu nie meer in staat is om 'n goeie balans tussen homself en die wêreld daarbuite te vorm nie. 'n

Eie interpretasie is dat 'n kontakgrensversteuring vergelyk kan word met 'n verdedigingsmeganisme. Individue is geneig om verdedigingsmeganismes te gebruik om hulle behoeftes te bevredig. Die individu is nie in staat tot bewustheid nie en kan dus nie meer op sy werklike behoefte reageer nie. Die neurose belemmer gestalvoltooiing. Die grens tussen die self en die omgewing word dus onduidelik of gaan verlore. Kontak en bewustheid word versteur. (Vergelyk Aronstam, 1989:637; Blom, 2004b:20-21.)

Die individu met 'n kontakgrensversteuring is nie in staat tot volle bewustheid en gesonde kontak met sy omgewing om sy behoeftes te bevredig nie. Verskillende kontakgrensversteurings, naamlik introjekte, projeksie, samevloeiing, defleksie en retrofleksie word beskryf. (Vergelyk Aronstam, 1989:638; Yontef, 1993:142-143; Clarkson & Mackewn, 1994:73-75; Oaklander, 1994a:283; Blom, 2004b:22-34.)

Die navorser is van mening dat elke persoon enige van die kontakgrense kan gebruik en dat kontakgrensversteurings nie beperk kan word tot slegs een temperament tipe nie. Elke persoon (ouer en kind) ongeag sy temperament tipe, sal dus geneig wees om op sekere tye en in sekere omstandighede 'n kontakgrensversteuring te gebruik. Die mening word verder gehuldig dat kontakgrensversteurings met inagenome temperamentverskille as moment geïntegreer kan word in die bemagtigingsprogram. Die verskillende kontakgrensversteurings uit die gestaltteorie, kan soos volg uiteengesit word:

- **Introjekte**

Introjeksie vind plaas wanneer die individu inhoude kritiekloos uit sy omgewing inneem. Dit word dus nie geassimileer nie en bly vreemd en onverwerk vir die individu. Die individu neem dus die standpunte van ander aan, sonder om dit te bevraagteken. Introjekte meng in met die individu se natuurlike organismiese selfregulering en lei tot die ontstaan van onvoltooidhede. (Vergelyk Clarkson, 1989:52; Clarkson en Mackewn, 1994:73.)

Indien die kind van introjekte gebruik maak, leef hy soos hy geleer is en nie noodwendig soos hy glo of voel nie. Die kind in die middelkinderjare aanvaar

reëls, gewoontes en gebruike sonder om daarvoor te dink. Dit is dus ouers se verantwoordelikheid om te let op die boodskap wat aan hierdie kinders gekommunikeer word. Ouerskapstyle sal op 'n direkte wyse daartoe aanleiding gee dat die kind sal glo dat 'n sekere emosie verkeerd is.

'n D-temperamenttipe kind sal, indien hy voortdurend die boodskap van sy omgewing kry dat sy opinie nie reg is nie en/of sy behoefte aan beheer voortdurend onderdruk word dit daartoe kan lei dat hierdie kind van introjeksie gebruik sal maak. Hy sal dan geneig wees om te doen wat van hom verlang word, en terselfdertyd moontlik meer aggressief raak.

'n I-temperamenttipe kind het 'n behoefte om te gesels en te vertel. Indien hierdie behoefte onderdruk word, kan hulle moontlik van introjekte gebruik maak indien hulle die boodskap kry dat hulle nie gehoor word nie. Hierdie temperamenttipe kind is geneig om nie die positiewe en negatiewe aspekte teen mekaar op te weeg nie, aangesien hulle geneig is om impulsief te wees in hulle denke en optrede. Introjeksie impliseer juis volgens Blom (2004b:23) dat kinders nie aspekte van die omgewing teen mekaar opweeg nie. 'n I-temperament kind het 'n geneigdheid om duidelik uit te druk hoe hy voel (LaHaye, 1998:89). Die mening word gehuldig dat indien so 'n kind die boodskap van sy ouers kry dat hierdie emosie verkeerd is, dit moontlik tot introjeksie aanleiding kan gee.

'n S-temperamenttipe kind voel van waarde wanneer hy binne 'n intieme verhouding bestaan. Hulle het 'n behoefte daaraan om ander tevrede te hou en ten alle koste gelukkig te maak. Hierdie kind sal moontlik van introjeksie gebruik maak om kontak met sy omgewing te maak as 'n poging om sy ouers tevrede te hou. 'n Eie mening is dat hierdie temperamenttipe kind dus byvoorbeeld alles sal doen wat van hom verwag word in 'n poging om ander tevrede te hou. 'n S-temperamenttipe kind is meestal passief en eerder 'n waarnemer as 'n deelnemer. LaHaye (1998:89) noem verder dat hierdie kinders dikwels geïgnoreer word omdat hulle nie baie aandag verg nie. Dit kan bydra dat die kind van introjekte gebruik sal maak.

‘n C-temperamenttipe kind se behoefte is detail en om korrek te wees. Wanneer hy onder druk verkeer, is hy geneig om vermydend te raak. Hierdie tipe kind is baie selfkrities en stel hoë standaarde aan homself (Boyd, 2004:104). Hierdie kind sal ook geneig wees om van introjeksie gebruik te maak indien hy die boodskap kry dat sy emosie van sy ouers s'n verskil. Die navorser is van mening dat hierdie temperamenttipe kind dus sensitief is ten opsigte van ander se emosies. Hy sal byvoorbeeld introjekte gebruik indien hy aanvoel dat sy ouers nie dieselfde as hy oor 'n saak voel nie. Hierdie kinders het 'n groter behoefte aan sekuriteit as die ander temperamenttipes (LaHaye, 1998:88). Hulle kan van introjekte gebruik maak in 'n poging om so sekuriteit te kry. Hierdie kind verkies om altyd by die reëls en regulasies te hou (Boyd, 2004:104). Hy sal dus moontlik die reëls en regulasies wat sy ouers stel, kritiekloos aanvaar en dus moontlik die kontakgrensversteuring introjeksie gebruik om kontak te maak met sy ouers en omgewing.

Tydens adolessensie sal hierdie introjekte egter in die pad kom staan van oop kommunikasie en goeie kontak tussen ouer en kind.

Introjekte is 'n kontakgrensversteuring wat alle individue, ongeag hulle temperamenttipes, gebruik wanneer hulle die boodskap kry dat sekere emosies negatief is en nie ervaar of uitgedruk mag word nie. Dit blyk dus dat die omgewing 'n invloed kan hê hoe elke temperamenttipe introjekte ervaar en uitdruk. Ouerskapstyle het 'n direkte invloed dat die kind in 'n minder of meerdere mate van introjekte gebruik sal maak.

- **Projeksie**

Projeksie is die neiging om die omgewing verantwoordelik te hou vir dit wat in die self gebeur (Aronstam, 1989:638; Blom, 2004b:24). Die individu blameer dus die omgewing vir die onaangename gebeure in sy lewe. Die emosies word geprojekteer na ander omdat dit te pynvol is om dit sy eie te maak. Projeksie word dus gebruik deur die kind wat nie verantwoordelikheid vir sy emosies of gedrag aanvaar nie, maar ander daarvoor verantwoordelik hou. Hy projekteer dus

sy eie emosie en gevoelens na buite en plaas sodoende die verantwoordelikheid vir hierdie situasie op sy omgewing.

‘n Eie interpretasie is dat alle kinders, ongeag hulle temperament tipe, in sekere situasies geneig sal wees om projeksie as kontakgrensversteuring te gebruik as ‘n manier om kontak met hulle omgewing te maak en hulleself te beskerm.

Die D-temperament tipe kind is taak- en doelgerig. Hy neig om gou kwaad te word en raak dan ongeduldig om die werk afgehandel te kry. Sy behoefte is om in beheer te wees (Boyd, 2004:58). Hierdie kind sal moontlik geneig wees om van projeksie gebruik te maak deur ander verantwoordelik te hou indien hy nie die werk gedoen kry nie. LaHaye (1998:34) bevestig dat ‘n D-temperament tipe persoon geneig kan wees om ander persone die skuld te gee indien die werk nie afgehandel word nie, sonder om self verantwoordelikheid daarvoor te neem.

Die I-temperament tipe is geneig om impulsief te wees en nie take te voltooi nie (Walk thru the Bible, 1999:26). Die persoon kan gemotiveer word deur erkenning, goedkeuring en om in die kollig te wees. Die kind wat die kontakgrensversteuring van projeksie gebruik, sal sy ervaring - indien hy nie erkenning kry nie - op die omgewing projekteer. Die S-temperament tipe en die C-temperament tipe is geneig om nie hulle gevoelens bekend te maak nie. Hulle kan moontlik hierdie kontakgrensversteuring gebruik om die omgewing verantwoordelik te hou, in plaas daarvan om bewus te wees van hulle eie gevoelens. LaHaye (1998:37) is van mening dat ‘n C-temperament kind geneig is om aan die realiteit te ontsnap en in ‘n fantasiewêreld in te beweeg. Hierdie individu kan, indien die gedrag van kleins af voorkom, grootword deur ander te blameer vir sy foute. Hierdie temperament tipe persoon maak dus in hierdie geval van projeksie as kontakgrensversteuring gebruik.

‘n S-temperament tipe kind sal moontlik te bang wees oor wat die ander persoon van hom mag dink indien hy sy eie persoonlike ervaring bekend maak. In plaas daarvan gebruik hy projeksie om homself te beskerm. LaHaye (1998:43) meen dat ‘n S-temperament tipe individu homself sal beskerm deur ‘n leuen te vertel of hom te onttrek. Die individu maak dus van projeksie gebruik.

‘n Ouers gebruik projeksie as kontakgrensversteuring wanneer hy sy gevoelens van onvergenoegdheid selektief na sy kind projekteer met die stelling: “Manie is so ‘n ondankbare kind, hy aanvaar alles net as vanselfsprekend.” Die ouer voel onvergenoegd en gebruik die kind se optrede om sy gevoel te versterk. Die taak van die terapeut lê daarin dat die ouer geleer moet word om projeksie te vermy (Bloem, 1995:52). Die ouer moet dus bewus gemaak word om die projeksie op homself van toepassing te maak en verantwoordelikheid daarvoor te aanvaar. Bloem (1995:53) noem verder dat die probleem daarin geleë is dat oorreaksie en onderreaksie tekens van ‘n potensiële projeksie is. Projeksie impliseer dus dat ‘n individu nie verantwoordelikheid vir sy eie emosies of gedrag aanvaar nie, maar ander daarvoor verantwoordelik hou.

- **Samevloeiing**

Samevloeiing vind plaas wanneer daar geen grense tussen die mens en sy omgewing is nie. Die mens weet nie waar sy grense begin of eindig nie en waar ander mense se grense is nie (Aronstam, 1989:638; Clarkson, 1989:55; Clarkson & Mackewn, 1994:74; Blom, 2004b:24). ‘n Eie interpretasie is dat die individu nie oor ‘n sin vir die self beskik nie. Hy beskik waarskynlik nie oor die grens wat die ek van die nie-ek onderskei nie.

‘n Eie interpretasie is dat ouers se temperamente ‘n invloed sal hê op die kind, deurdat die ouer bepaalde verwagtinge vir sy kind het wat nie verband mag hou met die kind se behoeftes nie. Die kind wat nie aan sy ouers se verwagtinge voldoen nie, word dikwels op ‘n subtiele wyse verwerp (Clarkson & Mackewn, 1994:75). ‘n S-temperamenttipe kind wat ‘n geneigdheid het om ander tevrede te stel sal waarskynlik ook van hierdie kontakgrensversteuring gebruik maak en optree as plesierder, deurdat hy bereid sal wees om enigiets te doen wat van hom verwag word. ‘n C-temperamenttipe kind is geneig om selfkrities te wees en hoë verwagtinge van homself te koester (Boyd, 2004:104). Wanneer die kinders die boodskap kry dat hulle nie aanvaarbaar is nie, sal hulle van samevloeiing gebruik maak om een met die omgewing te wees. LaHaye (1998:90) is van mening dat die C-temperamenttipe kind geneig is om van klouerige gedrag gebruik te maak.

Hierdie temperament het 'n baie sterker behoefte aan sekuriteit as die ander temperament. 'n Eie interpretasie is dat hierdie individue, in 'n poging om sekuriteit te kry, van samevloeiing gebruik sal maak. Dieselfde geld vir die I-temperamenttipe kind wat vriendskapsverhouding as belangrik ag en maklik aan groepsdruk sal toegee. Hierdie kind wat alles doen wat hulle portuurgroep doen en wat volwassenes wil hê hulle moet doen om aanvaar en erken te word, sal van samevloeiing gebruik maak. Dit is juis ook 'n kenmerk van die kind in die middelkinderjare om volwassenes te plesier (Louw *et al.*, 2001:355).

'n Ouer maak van samevloeiing gebruik wanneer hulle spesifieke verwagtinge van hulle kind koester wat nie verband hou met die kind se behoeftes nie. Die ouer gebruik sy kind as verlengstuk weens sy onvervulde ideale en sal dikwels geneig wees om die kind te begelei om die ouer se voorgestelde beroepsrigting te aanvaar. 'n Voorbeeld is die stelling: "Ek was dit nooit, ek sal sorg dat my kind dit word" (Bloem, 1995:56).

- **Retrofleksie**

Retrofleksie is wanneer die individu iets teenoor homself doen wat hy eerder graag aan 'n ander persoon wil doen (Blom, 2004b:27). Chroniese onbewustelike retrofleksie is 'n struikelblok tot kontak en vind gewoonlik plaas wanneer die uitdrukking van emosies as gevaarlik beskou word. Woede is 'n emosie wat dikwels geretroflekter word, aangesien die kind van kleins af leer dat die uitdrukking daarvan verkeerd is (Clarkson, 1989:54; Clarkson & Mackewn, 1994:76). Kinders retroflekter dikwels emosies van rou en woede deur simptome van hoofpyn, maagpyn of hiperaktiwiteit (Oaklander, 1994a:284). 'n Eie interpretasie is dat 'n D-temperamenttipe kind geneig is om altyd in beheer te wees. Hulle kan onsensitief, taktloos en kwaad voorkom. Die moontlikheid bestaan dat hierdie temperamenttipe, in die proses om nie sy beheer te verloor nie, nie sy emosies uitdruk nie. Hy retroflekter dus sy emosies. Hierdie is dus teenstrydige gedrag binne die self. Die S- en C- temperamenttipe kinders is geneig om ook nie hulle gevoelens uit te druk nie. 'n C-temperamenttipe individu is geneig om selfkrities te wees en dikwels minderwaardig te voel deur te glo dat ander persone nie van hom hou nie. Hierdie geneigdheid kan dikwels aanleiding

gee dat die individu kan retroflekter deur die gevoel van minderwaardigheid homself te hou en dit nie uit te druk nie. Depressie word binne die gestaltterapie as retroflektywede gedrag beskou. Dit is woede wat die organisme na binne keer. Die organisme het met tye nodig om kontak met sy omgewing te verbreek, na homself te keer en 'n nuwe situasie in oënskou te neem. Blom (2004b:27) is van mening dat introjekte, soos dat die uitdrukking van woede verbode is, daartoe aanleiding kan gee dat die kind sy emosies kan retroflekter.

- **Defleksie**

Defleksie verwys daarna dat direkte kontak met ander persone vermy word, met ander woorde om bewustheid van die omgewing te verminder. Dit is waar oogkontak gedurende 'n gesprek vermy word of waar die onderwerp vermy word (Clarkson, 1989:51-52; Yontef, 1993:143). Kinders wat van defleksie gebruik maak, gebruik nie hulle energie effektief ten einde terugvoer van hulleself, ander, of die omgewing te ontvang nie. Daar word gepoog om die impak van stimuli uit die omgewing te vermy (Blom, 2004b:28). LaHaye (1998:34) meen dat hierdie temperament tipe geneig sal wees om te jok om so verby reëls te kom en nie sal erken as hy 'n fout maak nie. Die kind wat defleksiewede gedrag toon sal die uitdrukking van gevoelens of die onderwerp van 'n gesprek vermy. 'n D temperament tipe kind sal volgens die navorser defleksie gebruik wanneer hy gevra word om sy gevoelens te verwoord. Hulle sal ten alle koste vermy om beheer te verloor. Hulle sal dus nie hulle gevoelens uitdruk nie en kan hulle emosie in 'n ander rigting stuur. Die I-temperament tipe kind is ingestel op pret en opwinding. Hierdie temperament sal moontlik deflekter indien hy 'n emosie met humor weerkaats, met ander woorde van hanswors gedrag gebruik te maak

Kinders gebruik defleksie as 'n hanteringstrategie vir pynlike ervaringe deur woede-uitbarstings te kry, ander vorme van uitreagerende gedrag te openbaar of deur te fantasieer en te dagdroom. Hierdie gedrag bied op die kort termyn vir die kind 'n gevoel van die self en energie, maar dit is van korte duur. Die kind is nie daarvan bewus dat sy gedrag ontoepaslik is vir die bevrediging van sy behoeftes nie en sal in plaas daarvan om toepasliker maniere te benut, eerder ontoepaslike toepasliker gedrag openbaar (Oaklander, 1994a:284; Blom, 2004b:29). 'n S-

temperamenttipe individu is geneig om ander tevrede te hou en kan moontlik van defleksie gebruik maak deur homself af te sonder eerder as om sy emosie bekend te maak.

Die navorser is van mening dat die kontakgrensversteuring die kind se bewussyn negatief beïnvloed.

- **Desensitisasie**

Desensitisasie word gedefinieer as die proses waardeur die individu homself afsluit van sensoriese en liggaamlike ervaring, wat verband hou met aspekte soos pyn en ongemak (Clarkson & Mackewn, 1994:77). Blom (2004b:29-30) is van mening dat sensoriese ervarings en emosies wat hiermee gepaard kan gaan, misken en verwaarloos word en daarvan weerhou word om as 'n figuur op die individu se voorgrond te verskyn. Dit blyk nodig te wees dat hierdie kinders sensoriese kontakfunksies nodig het, ten einde 'n sterker sin vir die self te verkry (Oaklander, 1994a:149). 'n Eie interpretasie is dat hierdie temperamenttipe geneig is om altyd in beheer te wees. Die temperamenttipe kan van desensitisasie gebruik maak deur hom af te sluit van sensoriese en liggaamlike ervaring deur nie sy beheer te verloor nie en homself te beskerm.

4.4.4.7 Polariteite

Die individu se persoonlikheid bestaan uit polariteite en 'n groot gedeelte van die alledaagse lewe word daaraan gewy om konflik, wat ontstaan as gevolg van hierdie polariteite, op te los (Thompson & Rudolph, 2000:142). Die mens beweeg tussen bestaande natuurlike splitsings in sy lewe, soos liggaam, gees, self, eksterne wêreld, emosionele, ware en bewustelike/ onbewustelike (Blom, 2004b:32). Polarisering vind plaas wanneer kinders grotendeels met een stel van teenoorgestelde eienskappe identifiseer. Ervarings wat nie aan hierdie konstruk konformeer nie, word ontken. Organismiese selfregulering lei tot die integrering van polariteite, waar verskille aanvaar en geïntegreer word.

Kinders funksioneer deur middel van teenoorgesteldes en emosies wat verdeel word in teenoorgesteldes soos hartseer en bly, teleurgesteld en tevrede (Schoeman, 1996a:35). Die kind voel verward as gevolg van die polariteite in homself. Kinders jonger as ses jaar vind dit moeilik om gelyktydige emosies soos liefde en kwaad teenoor dieselfde persoon te begryp, vanuit hulle ontwikkeling (Blom, 2004b:34).

‘n Eie interpretasie is dat polariteite as teenoorgesteldes van mekaar beskou word, wat mekaar aanvul of teenwerk. Dit blyk dat die terapeut met albei polariteite van ‘n situasie moet werk om integrasie te bewerkstelling. Dit blyk verder dat die polariteite na die kind se sterk punte en beperkings uit sy verskillende temperamenttipes verwys, soos reeds in hoofstuk drie bespreek. Hierdie sterk punte en beperkinge uit die verskillende temperamenttipes kan as die moment beskou word wat geïntegreer kan word met die onvoltooidheid as gestaltteoretiese beginsel.

Die Gestaltteoretiese benadering behoort daarop gefokus te wees om die polariteite te integreer, ten einde die individu beter te laat funksioneer en te verseker dat elke deel van die polariteit sy plek vind in ‘n goed geïntegreerde persoonlikheid (Thompson & Rudolph, 2000:148).

4.4.4.8 Kind se proses

Die kind se proses verwys uit die gestalbenadering na dit wat die kind doen en hoe hy dit doen (Blom, 2004c:25). ‘n Eie mening is dat die kind se proses dus verwys na die “hoe” van gedrag. Oaklander (1994a:289) stel dit duidelik dat die kind van sy totale proses bewus gemaak moet word, ten einde in ‘n selfondersteunende en gesond-funksionerende persoon te ontwikkel. Ervaring van die proses (wat hy doen en hoe hy dit doen) en aanvaarding van hierdie proses op die oomblik wanneer dit voorkom, lei volgens Oaklander (1994a:285) tot persoonlike keuse en verandering. Blom (2004c:25) is van mening dat die kind se proses na die volgende verwys: “Who they are, what they feel, what they like and do not like, what they need, what they want, what they do and how they do it”.

Temperament verwys volgens Fourie (1998:36) na die kombinasie van hoe die individu oor 'n saak voel, wat sy houding oor 'n saak is, en hoe hy uiteindelik optree. Die navorser is van mening dat die kind se proses uit die gestaltheorie en die kind se temperament met mekaar ooreenstem. Albei gaan oor die hoe van gedrag.

Om die kind te help om sy eie proses (wat hy doen en hoe hy dit doen) te verstaan en om meer te word wat hy werklik is, word beskou as 'n primêre doelstelling van gestaltherapie (Yontef & Simkin, 1989:337; Oaklander, 1994a:285). Blom (2004c:25) is van mening dat dit insluit om die omgewing te ken, verantwoordelikheid vir keuses te neem, selfkennis, selfaanvaarding, die vermoë om kontak te maak, bewussyn op kognitiewe, sensoriese en affektiewe vlak. 'n Eie interpretasie is dat indien die kind se proses en temperament ooreenstem, dit beteken dat - deurdat hy bewus is van sy temperament - hy selfkennis, selfaanvaarding, die vermoë om kontak te maak en bewussyn op kognitiewe, sensoriese en affektiewe vlak verkry het.

Deur die bewussyn van sy temperament kom die individu in kontak met sy eie behoeftes en emosies, en leer hy dus om verantwoordelikheid te aanvaar vir wie hy is en wat hy doen. Blom (2004b:52) is verder van mening dat bewussyn van die self nie verantwoordelik is vir gedrag, houdings en emosies van ander nie, hoewel dit nie dui op 'n gebrek aan omgee vir ander se behoeftes of 'n onvermoë om te reageer op behoeftes nie. Namate die kind meer bewus word van homself - vir wie hy is, wat hy voel, waarvan hy hou en nie hou nie, wat hy nodig het, wat hy doen en hoe hy dit doen - word hy ook meer bewus daarvan dat hy keuses kan uitoefen oor die uitdrukking van sy emosies, die wyses waarop hy sy behoeftes bevredig en die eksplorering van nuwe gedrag. Die konsepte van bewussyn, verantwoordelikheid, keuses en vryheid is interafhanklik volgens Blom (2004b:53), aangesien hierdie aspekte mekaar wedersyds beïnvloed.

Die bewussyn van die kind se proses plaas ook klem op die bewussyn van die ouer se proses. Die ouers het tydens die empiriese studie 'n gestandaardiseerde DISC- temperamentanalise-toets ondergaan om so hulle eie temperament vas te stel en meer bewus te word van wie hulle werklik is, dus hulle aangebore

temperament. Deur die kind se geneigdheid tot 'n temperament tipe te bepaal, kan die ouer dan ook sy kind beter ken en verstaan.

'n Moment waar die verskillende temperament tipes volgens die DISC-model (soos bespreek in hoofstuk drie) verduidelik is, kan geïntegreer word met die kind se proses as gestaltheoretiese beginsel. (Vergelyk 3.6.2.1 – 3.6.2.4.)

4.4.4.9 Struktuur van die persoonlikheid

Die struktuur van die persoonlikheid bestaan volgens Perls uit vyf lae. Hierdie lae dui aan hoe persone hulle lewe kan fragmenteer om hulleself van sukses te weerhou (Clarkson & Mackewn, 1994:78; Rudolph & Thompson, 2000:143). Die lae kan soos volg bespreek word:

- **Sintetiese laag:** Die sintetiese laag staan ook as die valse laag bekend. Individue wat in hierdie laag verkeer, probeer wees wat hulle nie is nie. Kinders se gedrag word gemotiveer hoofsaaklik deur introjekte of kultureel aanvaarbare gedrag (Aronstam, 1989:636; Clarkson, 1989:111; Thompson & Rudolph, 2000:143). Met introjeksie word bedoel dat kinders optree soos van hulle verwag word; hulle kan dus nie hulle ware self wees nie. Die kinders word direk en indirek beïnvloed deur hulle omgewing. Die navorser is van mening dat kinders in die middelkinderjare ongeag hulle temperament tipe, geneig sal wees om ten opsigte van waardes, norms en gedrag in die valse laag te wees. Blom (2004b:35) is van mening dat kinders in hierdie laag reageer, omdat hulle nie abstrak kan dink nie. Die kinders internaliseer hierdie eksterne verwagtinge wat as die “*top dog*” bekend staan, van die self. Die “*topdog*” verteenwoordig die “jy moet-boodskappe.” Die “*underdog*” is onseker van homself en reageer deur beloftes en onderdanigheid, soos “Ek sal more weer probeer.” Dit verteenwoordig die “ek wil-aspek” en kry gewoonlik die oorhand oor die “*topdog*”. Die twee dele is gewoonlik in konflik met mekaar. Die “*topdog*” en “*underdog*” is twee polariteite wat voortdurend in konflik is met mekaar.
- **Fobiese laag:** Tydens hierdie laag raak die kind bewus van die sintetiese spel wat hulle speel en word bewus van sy vrese, wat die spel in stand hou

(Thompson & Rudolph, 2000:143). Aronstam (1989:636) is van mening dat die belangrikste van hierdie laag juis die kind se weerstand is teen om te wees wat hy bedoel is om te wees. Blom (2004b:36) voeg by dat dit die laag is van speletjies en rolle. Die kind reageer ooreenstemmend die rol wat van hom verwag word, byvoorbeeld die hulpelose slagoffer, boelie of hanswors. ‘n Kind in die fobiese laag kan angstigheid ervaar indien hy bewus word van die spel en dat hy nie werklik homself is nie. Aangesien ouers ook nie hulle kind se ware temperament ken nie, is hulle ook nie bewus van hulle kind se vals rollespel nie.

- **Impasse laag:** In hierdie laag het die kind ‘n behoefte daaraan om onafgehandelde sake te voltooi, maar is nie gereed om pyn hiermee saam te hanteer nie. Die kind is afhanklik van eksterne ondersteuning (Clarkson, 1989:111). In hierdie laag is die kind bewus van die rol wat hy speel, maar toon weerstand om te verander. Die kind gee dus hier die boodskap dat hy ‘n probleem het en nou ander mense nodig het om dit vir hom op te los. Volgens die gestaltbenadering is weerstand die kind se manier om na homself te kyk in terapie. Die kind mag sy weerstand deur middel van onaanvaarbare gedrag uitdruk, wat die ouer nie verstaan nie. Die ouer mag die kind as moeilik beleef.
- **Implosiewe laag:** In hierdie laag raak die kind bewus van hoe hy homself inperk, maar het nie die energie om dit te verander nie (Clarkson, 1989:112). Indien die ouer se tempermenttipe dus sy geneigdheid om op ‘n seker manier op te tree verstaan en die aanpassings maak, kan dit die kind help om deur die implosiewe laag te beweeg en meer homself te wees.
- **Eksplosiewe laag:** Die kind word bewus van die emosies wat hy uitdruk of onderdruk. Die kind kan begin om homself te wees. Ware emosies word ervaar en uitgedruk en dan kan die kind met nuwe gedrag eksperimenteer (Aronstam, 1989:636).

‘n Eie mening word gehuldig dat die struktuur van persoonlikheid, as ‘n gestaltteoretiese beginsel, nie tydens die ouerbemagtigingsprogram aan die ouers verduidelik is nie. Dit is egter nodig dat die navorser hierdie struktuur van die

persoonlikheid in ag moet neem tydens die waarneming van elke kind se temperament.

4.5 SAMEVATTING

Verskeie ontwikkelingsteorieë beskryf die mens in verskillende lewenstadia sistematies ten opsigte van die lewensloop. Freud, die vader van die psigo-analitiese benadering, beskryf dat alle gedrag deur drange en morele reëls in die mens se psige bepaal word. Erikson beskryf agt stadia van die lewensloop. Piaget beskryf die kognitiewe ontwikkeling wat in vier periodes verdeel word. Kohlberg tesame met Piaget, beskryf verskillende fases van morele ontwikkeling. Maslow het die idee van optimale ontwikkeling in 'n piramide van behoeftes verduidelik.

Die middelkinderjare verwys na die sesde tot die twaalfde lewensjaar. Die tydperk word gekenmerk deur relatiewe rustigheid en kalmte. Aan die begin van die middelkinderjare betree die kind die primêre skooljare. Die primêre skooljare kan verdeel word in die juniorprimêre fase (\pm ses jaar) tot graad drie (agt jaar). Die seniorprimêre fase strek vanaf graad vier (\pm nege jaar) tot graad sewe (twaalf-dertien jaar).

Die ontwikkelingstake van die middelkinderjare is take wat kinders suksesvol behoort te voltooi, voordat hulle aanbeweeg na die volgende lewensfase. Elke stadium word gekenmerk deur eienskappe en vaardighede wat elke individu volgens die verwagtinge van die samelewing behoort te voltooi.

Daar is gesinstake wat die gesin in die geheel moet bemeester ten opsigte van die kind in die middelkinderjare, ten einde hierdie kind te help om sy volle potensiaal te bereik.

Die gestaltbenadering se teoretiese beginsels is as fundamentele raamwerk benut om die ouerbemagtigingsprogram te ontwikkel. Uit die relevante bestaande programme en beskrywings rakende ouerleiding is momente ontleen wat geïntegreer gaan word met die beginsels van gestalt en temperamenttipies. Die bemagtigingsprogram vir ouers fokus op die kind in die middelkinderjare.

Die gestaltbenadering is 'n eksistensiële, fenomenologiese en holistiese benadering wat op die hier-en-nou bewustheid en onmiddellike ervaring fokus. Die gestaltbenadering is as die geskikste benadering gekies wat as raamwerk dien vir die ontwikkeling van die ouerbemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare.

Die navorser het nie terapie toegetree nie, maar wel die gestaltbenadering teoretiese beginsels geïntegreer met temperament om die bemagtigingsprogram te ontwikkel.

Die kinders wat by die empiriese studie betrek is, is nie betrek in gestaltpeltherapie nie. Die kinders is geassesseer vir die vasstelling van 'n geneigdheid tot 'n temperament tipe wat getrianguleer is met die kontrolelely wat deur die ouers voltooi is.

Holisme is die eerste beginsel van gestaltbenadering wat bespreek is. Holisme dui daarop dat die mens 'n eenheid in homself en sy omgewing is.

Homeostase/organismiese selfregulering is die tweede beginsel van die gestaltbenadering wat bespreek is. Hierdie beginsel dui daarop dat elke persoon homself reguleer. Elke persoon het unieke emosionele behoeftes wat verband hou met sy temperament.

Die figuur word beskou as dit wat op die oomblik die betekenisvolste vir die persoon is en die grond verwys na die agtergrond van die persoon se ervaring op die spesifieke oomblik. Die proses van figuurgrond-wisselwerking is 'n voortdurende proses. Tydens die assessering van die kind se geneigdhede van gedrag om sy temperament tipe vas te stel, het die navorser gepoog om die voorgrondbehoefte te bepaal.

Onvoltooidheid is as die vierde beginsel van die gestaltbenadering bespreek. Onvoltooidhede dui op onafgehandelde aspekte van 'n persoon se lewe. Indien

die kind se behoeftes nie deur die omgewing bevredig word nie, bestaan daar 'n wanbalans tussen die kind en sy omgewing.

Gesonde kontak as die vyfde beginsel van die gestaltbenadering kan beskou word as die vermoë van die individu om kontak met die omgewing te maak deur die benutting van sy sintuie, die bewustheid van die ontoepaslike benutting van sy liggaam, die vermoë om emosies op 'n gesonde wyse uit te druk en die benutting van intelligensie op verskillende wyses om idees, denke en behoeftes uit te druk. Ouers kan met inagneming van hulle kinders se temperamente en behoeftes, kontak inisieer en aanmoedig.

Elke individu se temperament bestaan uit polariteite, naamlik die sterk punte en beperkinge. Daar bestaan 'n groot gedeelte in die alledaagse lewe om konflik op te los.

'n Kontakgrensversteuring ontstaan wanneer die individu nie meer in staat is om 'n goeie balans tussen homself en die wêreld daarbuite te vorm nie.

Kontakgrensversteurings wat onderskei kan word, is introjeksie, projeksie, defleksie, samevloeiing, refleksie en desensitisasie. Elke kind kan, ongeag sy temperament, in 'n stadium van kontakgrensversteurings gebruik maak.

Die kind se proses verwys uit die gestaltbenadering na dit wat die kind doen en hoe hy dit doen. Temperament stem ooreen met die kind se proses, aangesien dit gaan oor die hoe van gedrag. Tydens die groepsassesseringssessie is die kind se proses waargeneem word om die geneigdheid om op 'n bepaalde wyse op te tree te bepaal.

Die struktuur van die persoonlikheid verwys daarna dat elke individu sy lewe kan fragmenteer om homself van sukses te weerhou. Die lae van die struktuur van die persoonlikheid wat onderskei word, is die sintetiese, fobiese, impasse, implosiewe en die eksplosiewe lae. Die lae van die struktuur van die persoonlikheid is nie in die ouerbemagtigingsprogram aan die respondente verduidelik nie. Dit is nodig vir die navorser om hierdie struktuur van die persoonlikheid in ag te neem tydens die waarneming van elke kind se temperament.

Die volgende hoofstuk fokus op die inhoud van die ouerbemagtigingsprogram vir ouers met kinders in die middelkinderjare.